

RUSKÁ HUDBA

PETR ILJIČ ČAJKOVSKIJ (1840-1893)

- nepatří k žádné ideové skupině
- jeho tvorba je syntézou ruského inspiračního východiska a vybroušené evropské
- kompoziční techniky
- věnoval se právnickým studiím, na petrohradskou konzervatoř vstoupil až po svých 23 letech, pak pedagogicky působil na moskevské konzervatoři
- v 80. letech se jako první z ruských skladatelů stává proslulým v Evropě (také jako dirigent svých skladeb); navštívil třikrát Prahu (1888, 1892), kde měl velký úspěch;
- přátelství s Antonínem Dvořákem
- zemřel na cholera v Petrohradě
- cílem bylo postavit ruskou hudbu na světovou úroveň; vliv lidových písní
- nefalšovaná lyričnost; něha, zasněný smutek, lidskost

V roce 1877 došlo v Čajkovského životě k dvěma významným událostem, oženil se a současně vstoupil do velmi zvláštního vztahu s Naděždou Filaretovnou von Meck. Jeho ženou byla hezká mladá žena, která se jmenovala Antonina Ivanovna Miljukovová. Poznali se na Moskevské konzervatoři. Lze se domýšlet, že se Čajkovskij oženil, aby to zvýšilo jeho společenskou prestiž. Ale ona jej přímo drtila svým zbožňováním a uctíváním. Začal k ní cítit dokonce soucit. Je nepochybné, že se domníval, že spolu naleznou nějaké formální řešení, které by jejich vztah upravilo do vzájemně přijatelné formy. Jenže to nefungovalo. Ukázalo se, že manželství bylo naprostou katastrofou. Ukázalo se, že Antonina nevládne obzvláštní inteligencí, zato však má mimořádný sexuální apetit* – což nebylo právě ideální spojení pro senzitivního, uzavřeného homosexuála. Čajkovskému trvalo jen krátký čas, aby si uvědomil, že udělal těžkou chybu. „Ještě několik dní a byl bych se býval zbláznil.“ Pokusil se o sebevraždu tím, že se ponořil do ledové řeky, v naději, že dostane zápal plic. Místo toho jediné, co si uhnal, byla monumentální rýma. Jeho bratr Modest, který byl rovněž homosexuál, jej zachránil a uprchli spolu do Petrohradu, kde se Čajkovskij ihned nervově složil. Manželství trvalo devět týdnů – to jest ztroskotalo po devíti týdnech. Čajkovskij Antoninu však nadále podporoval a ona si vydržovala řadu milenců. Nakonec byla v roce 1896 umístěna do sanatoria pro duševně choré, kde zemřela v roce 1917.

Naděžda von Meck byla, v době, kdy vznikl její korespondenční styk s Čajkovským, pohádkově bohatá, hudbymilovná vdova ve věku šestačtyřiceti let, která měla jedenáct dětí. Milovala Čajkovského hudbu a nabídla mu, že ho bude podporovat pod podmínkou, že se spolu nikdy osobně nesetkají. Čajkovskij souhlasil a po třináct let dostával velmi štědrý rentu. Jejich korespondence byla obrovská a Čajkovského dopisy poskytují pozoruhodný vhled do osobnosti skladatele a do cest, jimiž se ubíralo jeho myšlení

* To ví jen Schonberg. Máme k dispozici jen korespondenci, i když poměrně rozsáhlou. Jedinou větou se v ní Čajkovskij nezmiňuje, ani bratrovi, ani von Meck, o podrobnostech jejich sexuálního života. Pozn. překl.

a tvorba. Proč se asi obávala setkání s ním? Domnívala se, že by ztratila o něm své iluze? V jednom ze svých prvních dopisů píše: „Byla doba, kdy jsem přímo dychtila se s vámi seznámit, ale teď, víte, čím více mě fascinujete, tím víc se takového shledání obávám. Raději o vás slyším zdálky, naslouchám, jak promlouváte svou hudbou, a to mi umožňuje, abych s vámi prožívala vaše pocity.“ Čajkovskij si pochopitelně oddychl. Ve své odpovědi píše o své misantropii a svých problémech: „Byly doby, kdy jsem byl tak posedlý strachem z lidí, že jsem byl na hranici duševní choroby.“ Dále praví, že dokonale chápe, o co jí jde. „Nejsem vůbec překvapen tím, že, přestože milujete mou hudbu, nechcete mne poznat. Obáváte se toho, že v mé osobnosti nebudete schopna nalézt všechny ty kvality, které jste si vysnila ve své ideální podobě. A v tom se, ovšem, naprosto nemýlíte.“ Dodrželi své ujednání a nikdy se nesetkali, i když občas navštívili stejný koncert a hleděli na sebe koutky očí. Ale nakonec si přece jen stanuli tváří v tvář. Oba prudce zrudli rozpaky. Čajkovskij popadl svůj klobouk a ona se chvěla, nevěděla, co má dělat. Okamžitě prchli jeden od druhého.

Symfonie

- Celkem 6
- významné hlavně poslední tři (f moll, e moll a h moll „Patetická“)
- **VI. symfonie „Patetická“** – název je odvozen z jejího zvláštního ovzduší, charakteru a řazení vět (1. věta je volná, zadumaná; 2. věta je elegantní, posmutnělý valčík; 3. věta je pochod s velkou gradací, finálního charakteru; 4. věta – zlomení do rezignace, hudba hloubky, osamění a smutku; zemřel 9 dní po premiéře; v 1. větě cituje chorál z ruské zádušní mše; končí Adagiem)

Orchestrální skladby

- **Přehry – Romeo a Julie; Bouře, Slavnostní přehra 1812**
- **Suity - Mozartiana** (čtvrtá suita)
- **Italské capriccio**

Koncertantní skladby, Komorní skladby

Opery

- **Celkem 10**, ale hrají se jen dvě, obě na námět Puškinův
- **Piková dáma**
- **Evžen Oněgin** – 1878; nejde o efekt, ale o vyjádření hloubky citů

Balety (pomohly velmi rozvoji klasického baletu)

- **Labutí jezero** – premiéra neúspěšná ;
- **Spící krasavice**
- **Louskáček** – také suite

Literatura:

Berberova, N.: Čajkovskij. Klub přátel ruské písemnosti, Praha 2000.

Čajkovskij, P. I.: Dopisy. SHV, Praha 1965.

http://hudobnik.wbl.sk/dejiny_hudby_-_skripta_-srpen_2010.pdf

s. 75

ALEXANDR KONSTANTINOVÍČ GLAZUNOV (1865-1935)

- symfonie, symfonické básně, nejhranější skladbou je **Houslový koncert a moll**

SERGEJ VASILJEVIČ RACHMANINOV (1873-1943)

- většinu života prožil v zahraničí a po revoluci roku 1917 se už do vlasti nevrátil
- jeho skladby však vyrůstají z národních tradic
- symfonie, klavírní skladby (**Preludia**)

Koncertantní skladby

- **Klavírní koncerty** - zvláště 2. c moll a 3. d moll; rozvlněná melodie, široká škála emocí,
- nostalgie
- **Rapsodie na Paganiniho** pro klavír a orchestr; téma z Paganiniho Capriccia a moll; důmyslně střídá lyriku s brilancí

ALEXANDR NIKOLAJEVIČ SKRJABIN (1872-1915)

- patří do této generace, ale náleží k přechodu k hudbě moderní
- studoval klavír na moskevské konzervatoři a jako pianista procestoval celou Evropu
- ovlivněn Chopinem (záliba v malých formách – preludia, etudy, mazurky atp.)
- později vlivy impresionismu a expresionismu; stýkal se s ruskými symbolistickými básníky, studoval všelijaké filozofie, sklony k mysticismu; víra v nový řád; snaha o syntézu všech druhů umění
- sklon k chromaticke; napsal okolo 70 skladeb
- také využíval celého rozsahu dvanáctitónové oktávy, kde každý tón zaujímá plnohodnotné místo jako ostatních jedenáct (na rozdíl od Schönberga mu ale nešlo o úplnou emancipaci tónu jen o obohacení klasické harmonie)
- zvláštní přínos v harmonii a zvukovosti: v jeho kvartové harmonii se objevují známky atonality

Symfonie

- **Báseň ohně (Prometheus)** – pro orchestr, sbor a klavír; poslední z 5 symfonií; pokus o syntetickou skladbu, jejíž expresivní účín má být podepřen barevnými a světelnými efekty; „mystický akord“

Literatura:

Bajer, A.: Alexandr Skrjabin. Horizont, Praha 1975.

http://hudobnik.wbl.sk/dejiny_hudby_-_skripta_-_srpen_2010.pdf
s. 76

Povinný poslech:

P. I. Čajkovskij - známý kousek z Labutího jezera

https://www.youtube.com/watch?v=VkiVhwy_o64

P. I. Čajkovskij - Klavírní koncert b moll 1. věta

https://www.youtube.com/watch?v=SH3hpyWZP_8